

CORA ZOLTÁN

Kovrig Béla és a produktív szociálpolitika: korszakváltás vagy „korforduló”?

A magyar jóléti állam kutatásának utóbbi évtizedben bekövetkezett fejlődése ellenére több terület alig, vagy egyáltalán nem kutatott. Az eddigi vizsgálatok alapján nem alakult ki meggyőző tudományos vita a magyar jóléti állam 20. századi periodizációját és a második világháború előtti s azt követő periódusának kapcsolatát illetően. Legfőképp pedig nincs konszenzus az 1930-as évek végétől az 1950-es évek elejéig terjedő, korszakhatáron átívelő átmeneti periódus szociálpolitikájának összefüggő értékelését illetően.

E fenti problémakör egy szűk, ám annál fontosabb szeletéhez kapcsolódva a címmel összhangban a következőt kísérem meg: először is röviden elemzem, hogy Kovrig Béla, a két világháború közötti magyarországi szociálpolitika egyik meghatározó alakjának kifejezését használva miért vagyunk „korfordulón” az 1930-as évek végén, másodsorban hogy a kor társadalompolitikai gondolkodásában maga Kovrig hogyan helyezhető el, s a szociális reformmal kapcsolatban kifejtett nézetei miért jelentősek a későbbi gyakorlati szociálpolitika szempontjából.

A 21. századi európai államok egyik általános jellemzője a kiterjedt jóléti rendszerek jelenléte. Ez jórészt az 1945 után kibontakozó történeti fejlődés eredménye, ugyanakkor alapjai a jóval távolabbi múltban alakultak ki. A jóléti állam fogalma (*welfare state v. Wohlfahrtsstaat*) a második világháború alatt született meg, amikor Nagy-

Britanniában a rekonstrukcióra kidolgozott állami terveket szembeállították a náci Németország háborús gazdálkodásával¹ (Gardiner – Wenborn 1995: 798–799). A brit kifejezés az 1940-es években terjedt el Európában. Országonként eltérő, ugyanakkor rugalmas fogalomként jelent meg (Flora – Heidenheimer 1981: 17–18). Németországban a *Wohlfahrtsstaat* és a *Sozialstaat* fogalmaival kapcsolódott egybe, tehát tulajdonképpen a brit koncepció is a bismarcki szociálpolitikai hagyományhoz kapcsolódott. A német jóléti állam koncepciója azonban az aufklérista abszolutizmus államjogi hagyományai és a Gustav Schmoller nevével fémjelezhető nemzetgazdasági iskola révén szélesebb jelentéstartalommal bírt² (Ritter 1989: 7-8, 11-13). Mindenesetre az 1940-es évektől a jóléti állam fogalma – akár *welfare state* akár *Wohlfahrtsstaat* formában – többnyire egységesült, és egész Európában elfogadottá vált. A második világháború után szinte mindenhol olyan államot értettek alatta, mely egy adott ország állampolgárai számára a szociális biztonság egy meghatározott szintjét garantálja pénzületi és természetbeni juttatások révén (Glennster 2007: 1-2).

Mindazonáltal a modern jóléti állam alapelemei, többek között a társadalombiztosítási rendszer, a 19. század utolsó évtizedeiben indultak fejlődésnek. Az 1880-as évek óta igen gyakran a társadalmi szolidaritás bismarcki elveit tekintik a modern jóléti állam kiindulópontjának. Ugyanakkor a jóléti állam e korai megnyilvánulásai az európai országok gazdasági modernizációjával egy időben játszódtak le, különösképpen Kelet-Közép-Európában. A 19. századi és a korábbi agrártársadalmak bizonyos értelemben rendelkeztek egyfajta „korai jóléti rendszerrel”. Utóbbi azonban nem az állami beavatkozáson, hanem a családon és a közösségen alapult.

A modernizációs paradigma lényege, hogy a 19-20. századi modernizáció és iparosodás új társadalmi és gazdasági viszonyokat hozott létre. A 19. századi iparosodás előrehaladtával a mezőgazdasági termelés és foglalkoztatás fokozatosan háttérbe szorult, a gazdasági struktúrában bekövetkezett változások pedig a társadalom szervezetének átalakulását is maguk után vonták (Vobruba 1991: 3-4). A századforduló Európájában

---

¹William Temple canterbury-i érsek szóhasználatában a *welfare state* tehát így került szembe a *warfare state*-tel.

²A *Wohlfahrtsstaat* kifejezés Adolph Wagner katedraszocialistától származik 1879-ből, míg a *Sozialstaat* „sozialen Staates” formában Lorenz von Steintől és az államjogi iskolától ered az 1870-es évekből. A fogalom *Sozialstaat* formában a Weimari Köztársaság idején terjedt el. Ugyanakkor a *Wohlfahrtsstaat*

általánosan kiterjedő iparosodás és urbanizáció tehát mélyreható változásokat idézett elő e társadalmak életében. A „régí jóléti rendszer” már elégtelennek bizonyult. A demográfiai változások, elsősorban a második demográfiai átmenet, a társadalmi rétegződés és a gazdasági növekedés következtében ez a fejlődés egyben kihívások elé állította az európai államokat (Tomka 2009: 232-233). Következésképp az új és komplex gazdasági és társadalmi folyamatok az állam funkciójának átalakulását tették szükségessé a munkaerőpiac, az erőforrások kezelése és a gazdasági tervezés terén. Így tehát az állami modernizáció a szociálpolitika átalakulásához vezetett: az egyén és a család védelmét fokozatosan az állam vállalta át. E változások tükrében a szociálpolitikának pedig bizonyos szociális szükségszerűségeket kellett beteljesítenie (Flora – Alber 1991: 37-48).

Az új jóléti politika időzítése régióként eltérő volt, s általában adott gazdasági változásokhoz igazodott, valamint az eltérő társadalmi és politikai berendezkedések függvényévé vált. Habár az egyes európai országok ezekre a folyamatokra számos esetben eltérő módon reagáltak, mégis közös jellemzőjük, hogy a 20. század folyamán többségükben kiterjedt jóléti rendszerek jöttek létre (Esping-Andersen 2001: 14482). Ugyanakkor mivel az európai nemzetállamok szociálpolitikája eleve eltérő gazdasági, politikai és társadalmi adottságokra adott válaszokból állt össze, így érthető, hogy a jóléti állam – *welfare state*, *Wohlfahrtsstaat*, vagy *Sozialstaat* megjelöléssel – országonként egyben eltérő felfogásokat takart (Tomka 2008: 56-57).

A magyar társadalombiztosítás a bismarcki minta alapján épült ki, így a kötelező biztosítási forma Németországgal vonja párhuzamba. A nyugat-európai jóléti fejlődéssel szemben Magyarországon azonban a munkavédelmi és munkásbiztosítási törvényeket nem egymással párhuzamosan fogadták el. Mivel a magyar társadalom csupán a 20. század elején érkezett el a tömegdemokrácia és a modern értelemben vett munkavállalás időszakába, ezért a 19. század végén a magyar politikai elit az alsóbb rétegek emancipációját kevésbé elősegítő, járulékfizetéssel szerzett jogokon alapuló kötelező társadalombiztosítás koncepcióját fogadta el. A jóléti intézmények az önkormányzatiság elvére épültek. Az ország gazdasági fejlődése, valamint az elit trianoni Magyarországon is továbbélő legitimációs igénye a második világháborút megelőző periódusban lehetővé tették a kiadások és szociális jogok kiterjesztését, ami a korszak végére az ipari mun-

---

kifejezést az 1920-as években jobboldali kritikusok is használták a weimari szociáldemokrácia negatív leírására.

kásság szinte teljes társadalombiztosítási lefedettségében valósult meg. Magyarország esetében tehát a modern jóléti állam formatív periódusa a század első felére, s leginkább a két világháború közötti időszakra tehető.

A magyarországi jóléti állam 20. századi fejlődését tulajdonképpen két nagyobb részre osztó második világháború nem csupán a politikai struktúrák átalakulását vonta maga után. A magyarországi szociálpolitika történetében is lényeges kérdés, hogy hogyan viszonyul egymáshoz a 20. század háborút megelőző és az azt követő szakasza. Ez önmagában egy hosszú történeti folyamatot jelent. Természetesen e tanulmányban nem lehet célunk e kapcsolat vizsgálata, ugyanakkor fontos e helyütt kiemelni, hogy számos, hagyományosan a háború utáni időszakban eredeztetett jóléti reformkonceptiót és gyakorlati szociálpolitikai megoldást már 1945 előtt megalkottak, így azok jórészt akkor is rendelkezésre álltak.

Az 1870-es évek magyarországi szegénypolitikájához képest az 1930-as évekre megszilárduló bismarcki mintán alapuló, kötelező társadalombiztosítási rendszer tehát igen lényeges előrelépést jelentett. Mégis számos megoldatlan kérdést és hiányterületet hagyott az 1938-tól új jóléti koncepció megvalósításába fogó Imrédy-kormány számára, mint például a mezőgazdasági népesség kötelező biztosítása, vagy a munkanélküli biztosítás bevezetése. A kormányzati szociálpolitika és a társadalombiztosítási rendszer alakulását azonban nem csupán a két világháború közötti politikai struktúrák adottságai, hanem a külföldi jóléti minták átvétele mellett a szociális kérdéshez kapcsolódó különböző eszmei áramlatok és mozgalmak is befolyásolták. Ennek jegyében a korszak szociálpolitikáját, a keresztény-konzervatív világnézettel összhangban, az alapvetően erkölcsi tanításokat megfogalmazó, keresztény-nemzeti aspektus határozta meg. E gondolkör vizsgált periódusunkban a főként Prohászka Ottokár és Giesswein Sándor által elméletileg is kimunkált keresztényszocialista eszmekörön nyugodott.

A keresztény-konzervatív szociális gondolkör hatására és a korábbi magyar jóléti tradíciók folytatásaként, valamint a korabeli korporatív államszervezések mintául vétele következtében az 1930-as évek végét, 1940-es évek elejét növekvő társadalompolitikai aktivitás és állami expanzió jellemezte. E folyamat tulajdonképpen több politikai, gazdasági és társadalmi igénynek is megfelelt.

A jóléti átalakítási kísérletek sorában Imrédy Béla egy radikális, korporativista tervbe kívánta integrálni a szociálpolitikát, sajátos technokrata szemlélet alapján szabályoz-

va azt, akár a korábbi gazdasági-társadalmi struktúrák gyors lebontása révén. Ebben a törekvésében a kor meghatározó szociálpolitikusa, Kovrig Béla is támogatta. Kovrig gondolkodásában a produktív, azaz a „nemzetileg érdemes magyarokat” előállítani képes szociálpolitika több koncepciót egyesített. Kovrig szerint a szociális állam megteremtése a modern nemzetállamiság egyik szükségszerű velejárója, ahol az állami beavatkozásnak egyrészt egy „keresztény nemzeti munkarendet” kell létrehoznia, elsősorban a munkanélküliség „produktív”, azaz nem segélyekhez kötött megszüntetésével. Másrészt pedig a társadalombiztosítási rendszert ki kell szélesíteni a magyarországi gazdasági és pénzügyi tőke szociálpolitikai célú megterhelésével. Amellett, hogy az országos szociálpolitika egyik meghatározó alakja volt, Kovrig Béla szociálpolitikai elgondolásainak vizsgálatát és fontosságát az is alátámasztja, hogy az első bécsi döntést követően ő vált a visszacsatolt felvidéki területek szociálpolitikáját döntő módon koordináló Magyar a Magyarért Mozgalom egyik vezetőjévé is. Következésképp elképzelései közvetlen szociálpolitikai gyakorlattá váltak.

Kovrig Béla tevékenysége nyomán azonban egy sokkal markánsabb szociálpolitikai koncepció is kialakult, mely az Imrédy-t váltó Teleki-kormány szociálpolitikájára is nagy hatást gyakorolt. A korporatív modellen belül értelmezett szociálpolitika elvét ugyanis Teleki sem vetette el. Kovrig elképzelései az Országos Nép- és Családvédelmi Alap létrehozásában is tükröződtek. Ezen a ponton érdemes Kovrig produktív szociálpolitikára vonatkozó koncepcióját elemezni. Tágabb eszmei kontextusában – közismert módon – a keresztény szociálpolitika alapvetően a liberális gazdaságpolitikával és a marxizmus szocializmussal szemben határozta meg magát.

Kovrig elméletében e tekintetben kétirányú megközelítéssel találkozhatunk: egy keresztény társadalmi eszményt állított fel, melyet a hivatásrendi alapon kiépített modern szociálpolitika révén kívánt megvalósítani, s ezáltal választ adni a társadalmi kihívásokra (Szabó 2004: 1-21). Kovrig elméletében a keresztény szociálpolitika a materialista társadalomfilozófiákkal szemben egy eszményi állapot eléréséhez használja fel a materiális értékeket:

„[...] A léthez való jog sarkalatos elvéből és az értékeknek ebből az eszmerendszeréből fakad a katolikus szociálpolitika mint az ember oldaláról kiinduló ama törekvés összessége, amelyek a legtökéletesebb társadalmi belső egységnek, a hierarchikus társadalmi feltételeként elismert és kívánt közjó állapotának megvalósítására irányulnak.” (Kovrig 1934: 22).

A modern szociális állam forrása ugyanis csak keresztény szociálpolitika lehet, mivel a materialista társadalomfilozófiák minden esetben egy társadalmi igazság elérése érdekében értelmezik újra a társadalmi viszonyokat. Valójában azonban Kovrig szerint ezek a filozófiai megközelítések társadalmi utópiaként működő cél elérése érdekében szervezik a társadalmat.³ Ezzel szemben a keresztény (konzervatív) szociálpolitika a meglévő tökéletesítésére, az etikai normák biztosítására, a „szociális valóság” szellemi és erkölcsi legmagasabb szempontok alapján történő alakítására törekszik: létharmóniát kíván megvalósítani.

A marxizmus elutasítása Kovrignál több forrásból eredt. Az osztályharcot és a „harc végén elvárt” osztályok nélküli társadalmat utópiának tartja, mely semmi konkrétumot sem képes nyújtani a társadalom tagjainak:

„[...] vajjon a szocializmus lényege-e a marxi tan? Ezt tagadásba kell vennünk, ha elismerjük, hogy az élet valóságát csak határozott politikai akaratot kifejező társadalmi irányzat formálhatja. A marxi szocializmus pedig elsősorban tagadás: tagadása a jelennek, államának, társadalmának, emberének, a ma életének. A változás bizonyosságát akarja belevinni, tudatosá tenni a tömegek életében.” (Kovrig 1940a: 6).

Kovrig szerint a marxizmus nem formálhatja a jelent, mert bár etikai végcélt fogalmaz meg, viszont negatív és tagadásra épül. Politikai képvisellete, a szociáldemokrácia, pedig a század első harmadában nem tudta megoldani a háború utáni, majd pedig a világválságot követő gazdasági és társadalmi problémákat.⁴ A liberalizmus ezzel szemben pozitív, hiszen a közjó megvalósítására törekszik, viszont a szociálpolitikus úgy gondolja, hogy a 20. század derekára eredeti feladatát már nem láthatja el, mivel eredeti céljait elérte, az újabb, elsősorban társadalmi és gazdasági kihívásokra pedig nem tud adekvát válaszokat nyújtani. Erre Kovrig szerint immáron egyedül a szociális állam képes (Kovrig 1940a: 26).

A szociális államban egy aktív, pozitív és produktív szociálpolitika szükséges, melynek a nemzeti gondolatra és társadalmi szolidaritásra kell épülnie (Kovrig 1936). Kovrig elképzelésében ez elsősorban a nacionalizmus és szocializmus rekvizitumainak egyesítését jelentette (Szabó 2004: 35–41). Egy újfajta társadalompolitikában a nemzeti

³Kovrig a marxizmussal és liberalizmussal kapcsolatban konzervatív kritikát fogalmaz meg. *„Minden eszmerendszernek, ideológiának bukását a benne rejlő igazságnak – egyetlen életüként való – eltűlése idézi elő.”* Kovrig Béla. 1940/a. *Hogy életünk emberibb legyen.* Budapest, Nemzeti Könyvtár 28–29. szám. 118.

⁴Antiliberalis és marxizmusellenes véleményét már az 1930-as évek elején is megfogalmazta.

szolidaritás teremtheti meg a szocialista és a nacionalista cél egységét⁵ E társadalompolitika ekképp az „*élethez való jog alapján társadalmi igényeket támaztó ember*” jogaira, azaz természetes jogokra, valamint a metafizikailag értelmezett közjó szolgálatára épül (Kovrig 1940a: 116). A közjó meghatározása Kovrignál is erkölcsi alapú, s a társadalom egységességének, életképességének, ugyanakkor az ember méltóságának megőrzésére vonatkozik:

[A] „célként kitűzött társadalmi állapot – a közjó – nem biológiai, vagy anyagi, tehát gazdasági eszmény, hanem az értékek összességét, az emberi méltóságot és életjogot garantáló társadalmi valóság. [...] Minden szociálpolitika, társadalomszemléletre és vallási felfogásra tekintet nélkül, közvetlenül a társadalom egységének megőrzésére, a társadalmi összműködés fejlesztésére, tartalmasságára törekszik. A természet feletti tények elismerésétől, a valóság mikénti látásától függ azonban, hogy minek látjuk a szociális valóságot, mit tekintünk a társadalmi egység és fejlődés eszményének, végül, hogy minő eljárásokat tartunk célszerűnek a vágyott társadalmi állapot megközelítése érdekében.” (Kovrig 1940a: 116-117).

E közjó gyakorlati vetülete a modern szociális államban a közszolgálat, a teremtő, alkotó munka feltételeinek megteremtése, a társadalom harmonikus működése – a szabadság, az *érdemek szerinti* társadalmi egyenlőség és a közhasznúság összeegyeztetése. Ennek megvalósítása érdekében Kovrig szerint az állam szükségszerűen avatkozik be a gazdaság működésébe, hogy annak elsősorban globális kitettségét mérsékelve biztosíthassa e „nemzeti munka” nemzeti lokalitásban történő kibontakozásának lehetőségeit (Kovrig 1938:1–10). Csak akkor lehet elkezdni a nemzeti munkarend kialakítását és a szociális reformok végrehajtását, ha e feltételek adottak (Kovrig 1940b: 222–254). A keresztény nemzet munkarendszerében ennek megfelelően:

„[...] a munka az ember alkotó személyiségének kibontakozása a közjó érdekében. Az élethez való jogból következik minden munkaképes embernek munkára való joga, amely csak akkor valósulhat meg, ha a társadalom életében a jogok és kötelességek egyenarányban érvényesülnek. Munkaöröm szabadságot, magas értékű teljesítmény emberi méltóságot feltételez. Ez minden, mert egy keresztény társadalompolitika minden egyéb értékes tétel és módszere ebből a néhány egyszerű alapelvből következik.” (Kovrig 1940a: 16-17).

Kovrig e nemzeti munkarend elvrendszeréből kiindulva fogalmazza meg a gyakorlati szociálpolitika feladatait. Véleménye szerint a hadigazdálkodásra való felkészülés jegy-

⁵Az „örök erkölcsi szocializmus és a nacionalizmus egyetértése” a radikalizmus elkerülése érdekében is szükséges.

ben elkerülhetetlen az államilag szervezett társadalom és a hivatásrendiség, ugyanakkor azt is hangsúlyozza, hogy az állam nem gyűrheti maga alá a társadalmat. Éppen a totális állam megvalósulásának elkerülése érdekében kell támogatni a hivatásrendi társadalomszervezést⁶ Emiatt a kollektív szerződéseket össze kell egyeztetni az autonóm munkavégzéssel, valamint országos munkaközvetítő szolgálatot kell szervezni. Tulajdonképpen a munkanélküliek munkához való jogának és a munkaközvetítés modern igényeinek kell ezáltal megfelelni⁷ Következésképp Kovrig a munkanélküliség „produktív” megszüntetését részesíti előnyben, tehát önálló egzisztenciák megteremtésében és fenntartásában látja a munkanélküliség valódi megoldását.⁸ Csak ezen a módon garantálható az egyén erkölcsi tartásának megőrzése, s a munkavállaló így járulhat hozzá leghatékonyabban a társadalmi harmónia, a közhasznúság, végső soron pedig a közös fenntartásához.

Mindazonáltal Kovrig sem tagadja, hogy a munkaviszonyt szükségképpen „szociálisabbá” kell alakítani. A fizetések szabadság kiterjesztését és a 8 órás munkaidő általános bevezetését nélkülözhetetlennek tartja, mivel a modern ipari társadalmakban az igen gyakori monoton munkavégzéssel szemben a szabadidő növelése elengedhetetlen a megfelelő rekreációhoz (Szabó 2004: 51–55). Ugyanakkor felhívja a figyelmet a szabadidő „nemzeti szervezésének” hasznosságára is, melynek során – a nemzeti kultúra ápolása, valamint az „olcsó és igénytelen” időtöltés elkerülése érdekében – a nemzeti kultúrjavakat közvetlenül el lehet juttatni az emberekhez⁹. Ennek későbbi folyománya, hogy a Nemzeti Munkaközpont már 1942-ben egy kisebb bizottságot küldött a német és olasz intézmények tanulmányozása céljából. Az út során szerzett tapasztalato-

⁶A korporatív államreform tervében elsősorban az olasz, osztrák és portugál minták befolyásolták.

⁷Kovrig azt is felvetette, hogy az állami munkaközvetítés bürokratikus elősegítése érdekében az Országos Társadalombiztosító Intézet (OTI) és a Magánalkalmazottak Biztosító Intézete (MABI) adatait integrálni lehetne a munkaadói adattovábbítási rendszerbe, mivel a társadalombiztosítás eleve szükségessé teszi a dolgozók adatainak tárolását.

⁸Ezt a gondolatot már korábbi munkájában is kifejtette. Lásd Kovrig Béla. 1924. *A mai munkanélküliség problémája és orvoslása*. Budapest: Magyar Királyi és Állami Nyomda.

⁹Kovrig e tekintetben jórészt az olasz Dopolavoro („munka után”), a német Kraft durch Freude („élet-örömből erő”) és az osztrák Neues Leben („új élet”) mozgalmakat vette alapul, ugyanakkor hivatkozik az 1932-ben alapított amerikai National Recreation Associationra is. Ezeket főlhaználva javaslatot is tett a magyar „Erő-Derű-Egészség” mozgalom megindítására. Ez Kovrig szerint a jövőben nélkülözhetetlen lesz, hogy az emberek élete a modernizáció és a fogyasztás egyre kiterjedtebb jelenségei miatt ne váljon sivárrá és igénytelenné.

kat felhasználva a GYOSZ 1942 júniusától megindította a „Gyári szabadidő szervezetek központja” működését (Bikkal 1943: 74–76).

Kovrig a 8 órás munkaidő mögötti érvelését is a neotomista munkaetika alapján fejt ki. Eszerint ugyanis a törvényesen szabályozott munkaidő mellett garantálni kell a minimálbért is. Ellenkező esetben a versenyképesség, az örömelv és a kreativitás is csökkenni fog, hiszen az alulfizetett munka lélekölő tevékenységgé degradálódik. A kevesebb munkaidő növeli az elvégzett munka intenzitását és minőségét, s így pozitívabban hat a termelésre¹⁰ Kovrig szerint tehát meg kell találni a munkakedv, az öröm, az eredményesség, a hatékonyság és a termelés közötti összhangot, mivel a *bonitas*, azaz a vállalat piaci tekintélye, nagymértékben függ az előállított termék minőségétől.¹¹ A megfelelő bérek, a munkaidő és felmondási jog mellett pedig az élet egyéb kockázatai ellen Magyarországon már kiépült társadalombiztosítási rendszer további reformja, kiterjesztése szükséges, azonban mindig csak a gazdasági feltételeknek megfelelően, hogy a már elért színvonal folyamatosan biztosítható legyen.¹²

Kovrig tehát a keresztény társadalomfilozófiából és munkaetikából bontja ki a munkavégzés és szociálpolitika összefüggéseit. Magyarországon egy lehetséges forradalmi átalakulás elkerülése érdekében – tehát a marxista ideológia által felkínált megoldás egyfajta alternatívájaként – totális, átfogó és szerves, akár gazdasági struktúrákat is érintő szociális reformra van szükség. Országosan fel kell mérni, hogy a vállalatok milyen szociális terheket képesek elviselni, s csak ezt követően lehet kijelölni a szociálpolitika gazdasági határait. Ugyanakkor nem „anyagelví” tervgazdálkodásra van szükség, mely *„megfullasztja a lelkes ember színes egyéniségének magasabbrendű törekvéseit, hanem éppen erőforrásokat adni a lelkes embernek”* (Kovrig 1940a: 28). A nemzeti erőforrások belső megosztásának arányosítása során tehát Kovrig szerint az „érdemeseket” kell előnyben részesíteni: az erőforrások elsősorban a „lelkes ember” törekvéseit szolgálják.

¹⁰Az 1937. évi XXI. tc., valamint a 3000/1938. Ip. M. sz. rendelet heti 44 órában szabta meg a munkaidőt. A tervezett 40 órás munkahét – a fentiek értelmében – azonban Kovrig szerint csak törvényileg szabályozott bérrendszerrel együtt vezethető be.

¹¹A kieső munkaidőt ugyanakkor üzemi racionalizálással – új technológiák alkalmazása, átalakított munkafolyamatok, stb. – kell ellensúlyozni, amelynek sikere azonban jórészt a tőke elérhetőségén és jó felhasználásán múlik.

¹²„[...] a lerongyolódott szűkös magyar életben egy tétova szociálpolitikai lépéssel már a rentabilitás sorompójánál vagyunk.” Kovrig Béla. 1940/a. *Hogy életünk emberibb legyen*. Budapest: Nemzeti Könyvtár 28–29. szám. 118.

Ez a szociálpolitika tekintetében azt jelentette, hogy a szociálpolitikai forrásokat nép- és családvédelmi szempontok alapján „produktívan” kell felhasználni. Eközben azonban érvényesíteni kell a szubszidiaritás elvét, azaz minden alapvető döntést a helyi viszonyok ismeretében az illetékes közszolgálatnak kell meghoznia.¹³

Összességében tehát Kovrig Béla modern szociális államhoz kapcsolódó átfogó érvelésében – a társadalombiztosítás fejlődő területe mellett – a „produktív szociálpolitika” és az ehhez kapcsolódó munkaviszonyokat szabályozó javaslatok a hivatásrendi társadalom megszervezésének szükségszerűségével kapcsolódtak össze. A társadalmi harmónia és gazdasági hatékonyság egysége Kovrig elgondolása szerint hosszú távon csak úgy lehet sikeres, ha a szociálpolitika erkölcsi nevelésen alapul. Továbbá a szociálpolitikának a család és nemzet „védelmét” kell ellátnia, azaz a társadalmilag „érdemeseket” kell szolgálnia, mert ők járulnak hozzá leginkább a nemzeti közhasznúsághoz és közjóhoz.

Az ösztársadalmi reform révén tehát kialakul egy új, a modern viszonyokhoz alkalmazkodó, egyszersmind keresztény és nemzeti életformájú és mentalitású magyarság, mely gazdaságilag is nagyobb teljesítményekre képes. E gondolatok relevanciáját tükrözte a korban, hogy erre az elvrendszerre épült az Imrédy-, s nagyobb mértékben a Teleki-kormány produktív szociálpolitikája is. Következésképp a *korszakváltás* már a század első felében bekövetkezett, amikor a magyarországi jóléti állam alapjai megszülettek. A magyarországi szociálpolitika *korfordulója* azonban csak az 1930-as évek végén érkezett el. Ezt a háborút közvetlenül megelőző, domináns keresztény-konzervatív szociálpolitika alapvető fordulata is igazolja. Ennek eszmetörténeti vonzatát egyik fő képviselője, Kovrig Béla elképzelésein keresztül is tetten érhetjük.

---

¹³A szubszidiaritás révén határolható leginkább körül a helyi szintű „produktivitás”. E szociálpolitikai gondolkodási rendszert későbbi műveiben is szisztematikusan képviseli. Kovrig Béla. 1944. *A munka védelme a dunai államokban*. Kolozsvár: Universitas Francisco-Josephina. *passim*.; Kovrig Béla. 1954. *Magyar társadalmpolitika (1920-1945)*. 1-2. kötet. New York: Kis Magyar Könyvtár. *passim*.

Irodalom

Források

- Bikkal D. 1943. *Magyar szociálpolitika. A dolgozó társadalom szociális védelme Magyarországon*. Budapest: Danubia Könyvkiadó.
- Kovrig B. 1930. *Az antiszociális áradattal szemben*. Budapest: Athenaeum.
- Kovrig B. 1932. A magyar szociálpolitika igaza a liberális és szocialista eszmerendszerek küzdelmében. Budapest: *Munkaügyi Szemle Kiadványa* 8. szám.
- Kovrig B. 1924. *A mai munkanélküliség problémája és orvoslása*. Budapest: Magyar Királyi Állami Nyomda.
- Kovrig B. 1944. *A munka védelme a dunai államokban*. Kolozsvár: Universitas Francisco-Josephina.
- Kovrig B. 1938. A szociális gondolat térfoglalása Magyarországon. *Munkaügyi Szemle* 12. évf. 1. szám. 1-10.
- Kovrig B. 1940/a. *Hogy életünk emberibb legyen*. Budapest: Nemzeti Könyvtár 28-29. szám.
- Kovrig B. 1940/b. *Korfordulón. Eszmék forrongása, új formák keresése az emberi együttélés mai válságában*. Budapest: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda.
- Kovrig B. 1954. *Magyar társadalompolitika (1920-1945)*. 1-2. kötet. New York: Kis Magyar Könyvtár.
- Kovrig B. 1936. *Szociálpolitika*. Budapest: Magyar Szemle Társaság.
- Kovrig B. 1934. Szociálpolitika és szociális reform. *Katolikus Szemle* 48. évf. 1. szám. 21-27.

Szakirodalom

- Esping-Andersen, G. 2001. Social Welfare Policy. In: Smelser, N. J., Baltes, P. B. (eds.) *International Encyclopedia of Social and Behavioral Sciences*. Amsterdam – New York: Elsevier. 14482.
- Flora, P., Alber, J. 1981. Modernization, Democratization, and the Development of Welfare States in Western Europe. In: Flora, P., Heidenheimer, A. J. (eds.) *The Development of Welfare States in Europe and America*. New Brunswick – London: Transaction Books. 37-48.
- Flora, P., Heidenheimer, A. J. 1981. The Historical Core and Changing Boundaries of the Welfare State. In: Flora, P., Heidenheimer, A. J. (eds.) *The Development of Welfare States in Europe and America*. New Brunswick – London: Transaction Books. 17-18.
- Gardiner, J., Wenborn, N. (eds.) 1995. *The History Today Companion to British History*. London: Collins & Brown.
- Glennerster, H. 2007. *British Social Policy. 1945 to the Present*. Oxford: Blackwell.
- Ritter, G. 1991. *Der Sozialstaat. Entstehung und Entwicklung im internationalen Vergleich*. München: Oldenbourg Verlag.
- Szabó L. I. 2004. *Kovrig Béla társadalomszemlélete és hivatásrendi törekvései*. PhD disszertáció. Budapest: ELTE BTK.
- Vobruba, G. 1991. Korszakváltás, modernizáció, szociálpolitika. *Esély: társadalom- és szociálpolitikai folyóirat* 3. évf. 6. szám. 3-4.
- Tomka B. 2008. *A jóléti állam Magyarországon és Európában a 20. században*. Budapest: Corvina.
- Tomka B. 2009. *Európa társadalomtörténete a 20. században*. Budapest: Osiris Kiadó.